

All The King's Men...

anarhija/ blok 45
PORODIČNA BIBLIOTEKA

Situacionistička internacionala
ALL THE KING'S MEN (1963)

Guy Debord

NEKA RAZJAŠNENJA U VEZI S TEKSTOM
„SVI KRALJEVI LJUDI“ (1963–1964)

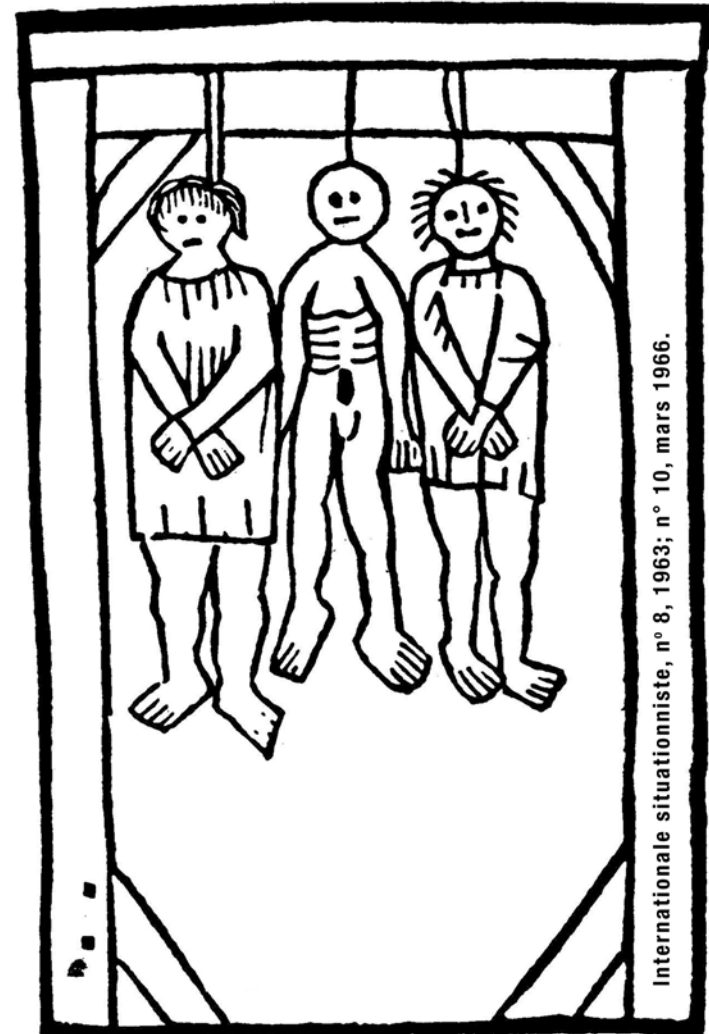
Mustapha Khayati
ZAROBLJENE REČI
1966.

Svi izvori su navedeni uz tekstove.

Preveli i priredili Miodrag Marković i Aleksa Golijanin,
2008 (2015, 2017).

aleksa.golijanin@gmail.com
<http://anarhija-blok45.net>

ZAJEDNIČKA ARHIVA
<http://anarhisticka-biblioteka.net>

Zarobljene reči

„Opozicioni front je zapravo mnogo širi i daleko radikalniji. On se protivi svakoj jednosmernoj 'komunikaciji', bilo u klasičnoj formi umetnosti, bilo u modernoj formi informatike. On se zalaže za uspostavljanje komunikacije koja će ukinuti svaku odvojenu vlast. *Tamo gde postoji komunikacija* [prava, dakle, direktna, bez posrednika], *nema države*.“

„Vlast živi od krađe. Ona ništa ne stvara, ona preuzima. Kada bi ona određivala značenje reči, više ne bi bilo poezije, već samo korisnih 'informacija'. Opozicija ne bi mogla da se izrazi kroz jezik, svaki vid otpora bio bi neverbalan, čisto letristički. Šta je drugo poezija, ako ne revolucionarni trenutak sâmog jezika, koji se kao takav ne može razdvojiti od revolucionarnih trenutaka istorije i od istorije ličnog života?“

„Nije reč o tome da se poezija stavi u službu revolucije, već da se revolucija stavi u službu poezije. Jedino tako revolucija neće izdati sopstveni projekat. “

All the King's Men, 1963.

édité par P.L.L. 12 rue de la montagne-geneviève, paris 14

Construisez vous-mêmes
une petite situation
sans avenir.

<https://anarhija-blok45.net>

<https://anarhisticka-biblioteka.net/category/topic/situacionizam>

IZVORI

„All the King's Men“ (Guy Debord i Raoul Vaneigem), *Internationale situationniste*, br. 8, januar 1963. Časopis *Gradac* (Čačak) br. 164-165-166, *Situacionistička internacionala*, izbor tekstova, 2008, str. 153–156. Preveli: Miodrag Marković (2008) i Aleksa Golijanin (2008, 2017).

Guy Debord, „Précisions sur 'Tous les hommes du roi'“, 1964, *Oeuvres*, Gallimard, 2006, str. 620–622. Preveo AG, 2017.

Mustapha Khayati, „Les mots captifs: Préface à un dictionnaire situationniste“, *Internationale situationniste*, n° 10, mars 1966, str. 50–55. Časopis *Gradac* (Čačak) br. 164-165-166, *Situacionistička internacionala*, izbor tekstova, 2008, str. 178–183. Preveli i priredili Miodrag Marković i Aleksa Golijanin, 2008 (2015).

ALL THE KING'S MEN

Situacionistička internacionala (1963)

NEKA RAZJAŠNENJA U VEZI S TEKSTOM

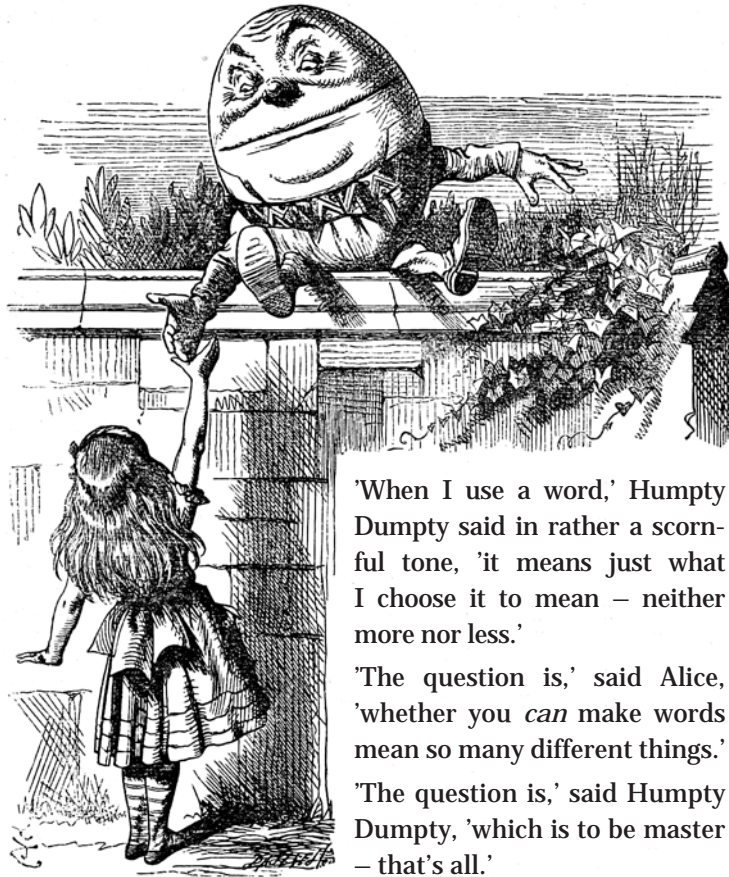
„SVI KRALJEVI LJUDI“

Gi Debor (1964)

ZAROBLJENE REČI

Predgovor za situacionistički rečnik

Mustafa Kajati (1966)

'When I use a word,' Humpty Dumpty said in rather a scornful tone, 'it means just what I choose it to mean – neither more nor less.'

'The question is,' said Alice, 'whether you *can* make words mean so many different things.'

'The question is,' said Humpty Dumpty, 'which is to be master – that's all.'

Lewis Carroll, *Through the Looking-Glass and What Alice Found There*, sa ilustracijama Sir Johna Tenniela, 1871.

moraće da smisle sopstveni jezik. Koncepti radikalne kritike moraju biti pojedinačno preispitani da bi se otkrilo njihovo pravo značenje: na primer, reč *otuđenje*, ključni pojam za razumevanje modernog društva, trebalo bi dezinfikovati pošto je prošao kroz usta jednog Akselosa. Sve reči koje su postale sluge vlasti nalaze se u istom položaju kao i proletarijat, ali će koliko sutra postati oruđe njihovog zajedničkog oslobođenja. Siroti Revel! Nema zabranjenih reči; u jeziku, kao i svuda drugde, *sve je dozvoljeno*. Zabraniti sebi upotrebu neke reči znači odreći se oružja koje koriste naši protivnici.

Naš rečnik će biti neka vrsta šifarnika za tumačenje informacija i skidanje ideoloških velova koji zaklanjaju stvarnost. Priložićemo neke od mogućih prevoda koji će doprineti sagledavanju različitih aspekata društva spektakla i pokazati kako i najsićušniji detalji i znaci doprinose njegovom opstanku. U izvesnom smislu, to će biti dvojezični rečnik, jer će u njemu svaka reč imati „ideološko“ značenje, koje joj daje vlast i ono pravo – za koje smatramo da odgovara stvarnom životu u aktuelnoj fazi istorijskog razvoja. Tako ćemo u svakom trenutku moći da odredimo različite pozicije reči u društvenom ratu. Dok se kod ideologija problem svodio na pitanje kako se iz sveta ideja vratiti stvarnom životu, naš rečnik će doprineti razradi nove revolucionarne teorije o prelasku jezika u život. Istinsko prisvajanje reči koje *rade* ne može se ostvariti bez prisvajanja sâmog rada. Uspostavljanje slobodne kreativne aktivnosti biće u isto vreme i početak slobodne komunikacije, a transparentnost međuljudskih odnosa zamenice siromaštvo reči od kojeg je patio stari režim neprozirnosti. Reči neće prestati da *rade* sve dok ljudi ne prestanu to da čine.

Mustafa Kajati, 1966.

su koja će pocepati svet, počevši od velova koji ga zaklanjaju. Dok su enciklopedisti težili kvantitativnom nabravanju, oduševljenom opisivanju sveta predmeta, u kojem su buržoazija i roba već odneli pobjedu, naš rečnik objašnjava ono *kvalitativno* – moguću, ali još neostvarenu pobjedu, potisnuti sloj moderne istorije (proletarijat) i *povratak potisnutog*. Zalažemo se za stvarno oslobađanje jezika, jer nameravamo da se njime služimo sasvim slobodno. Odbacujemo *sve autoritete*, lingvističke i ostale: samo stvarni život *daje* značenje, koje se može proveriti jedino u praksi. Rasprava o postojanju ili nepostojanju značenja neke reči, lišena veze sa stvarnošću, čisto je sholastičke prirode. Svoj rečnik smeštamo u onu oblast slobode koja još izmiče izmiče vlasti, ali koja je njen jedini mogući univerzalni naslednik.

Jezik ostaje nužni posrednik pri sticanju uvida u svet otuđenja (Hegel bi rekao: nužnog otuđenja), instrument radikalne teorije koji će mase na kraju prihvatiti jer njima i pripada; tek tada će otkriti istinu o sebi. Zato je preko potrebno da što pre skujemo vlastiti jezik, jezik stvarnog života, nasuprot ideološkom jeziku vlasti, diskursu koji opravdava sve kategorije starog sveta. Od samog početka moramo nastojati da onemogućimo krivotvorenje naših teorija, njihovo preuzimanje (rekuperaciju). Koristimo određene pojmove kojima već barataju neki specijalisti, ali dajemo im novi sadržaj i preusmeravamo ih protiv specijalizacija kojima su služili i protiv svih plaćenih teoretičara koji bi mogli pasti u iskušenje da sopstvene gadosti projektuju na situacionističku teoriju (kao što je Klodel već učinio sa Remboom, a Klosovski sa De Sadom).¹¹ Buduće revolucije

¹¹ Aluzija na Klodelove prikaze Remboa, po kojem je ovaj bio i ostao iskreni vernik (najviše u predgovoru za izdanje Remboovih dela iz 1928, Paul Claudel, „Positions et propositions“); i studiju Pjera Klosovskog o de Sadu, koji je inače učestvovao i u uređivanju jednog izdanja njegovih sabranih dela: Pierre Klossowski, *Sade mon prochain* (1947), nouvelle édition précédée d'un avertissement et de *Le Philosophe scélérat*, Paris, Éditions du Seuil, 1967.

All The King's Men

... ni svi kraljevi ljudi...¹

Problem jezika se nalazi u središtu svih borbi koje se vode između zagovornika postojećeg otuđenja i onih koji se zalažu za njegovo ukidanje: on se ne može odvojiti od terena na kojem se odvijaju ti sukobi. U jeziku živimo kao u zagadenom vazduhu. Za razliku od onoga što misle neki ljudi od duha, reči se ne igraju. One ne vode ljubav, kako je to verovao Breton, izuzev možda u snovima. Reči *rade* i to u korist vladajuće organizacije života. A opet, nisu robotizovane; na veliku žalost teoretičara informacija, same reči nisu „informatičke“; u njima se manifestuju neke sile koje lako mogu da izigraju i najpreciznije proračune. Reči koegzistiraju s vlašću, one s njom uspostavljaju odnos sličan onom između vlasti i proletera (u klasičnom i modernom značenju tog pojma). Uposlene *skoro* sve vreme, neprestano izrabljivane (u svom punom značenju ili u celosti lišene značenja), one ipak delimično ostaju radikalno strane.

¹ Naslov teksta, u originalu na engleskom, potiče iz popularne engleske zagonetke za decu, *Humpty Dumpty*: „Humpty Dumpty sat on a wall, Humpty Dumpty had a great fall. All the king's horses and all the king's men, Couldn't put Humpty together again.“ Odgovor glasi: jaje. Hampti Dampti (jaje) je sedeo na zidu i pao. I onda ga „ni svi kraljevi konji, ni svi kraljevi ljudi“ nisu mogli ponovo sastaviti. Luis Kerol uvodi Hamptija Damptija u priči *Alisa u zemlji s one strane ogledala* (Lewis Carrol, Lewis Carroll, *Through the Looking-Glass, and What Alice Found There*, 1871); u postojećem prevodu Ivane Milankove (Nolit, Beograd, 1993), „Jajčić Ovalčić“, što ima veze s načinom na koji Hampti Dampti objašnjava Alisi svoje ime (str. 93). (Prim. AG)

Vlast daje rečima samo lažne isprave; ona ih primorava da nose propusnice, određuje im mesto u proizvodnji (gde neke od njih očito rade prekovremeno) i isplaćuje im nadnice. Mora se priznati da nema ničeg neozbiljnog u rečima Kerolovog Hamptija-Damptija, koji kaže da je u sporu oko načina korišćenja reči najvažnije „znati ko je gazda – to je sve“.² Kao društveno odgovorni poslodavac, on dodaje kako plaća dvostruko onim rečima koje koristi više od drugih. Fenomen *nepokornosti* reči, njihovo dezerterstvo i otvoreni otpor koji se manifestuju u celoj modernoj literaturi (od Bodlera, do dadaista i Džojisa), trebalo bi isto tako shvatiti kao simptom sveobuhvatne revolucionarne krize ovog društva.

Kontrolisan od vlasti, jezik uvek označava sve drugo samo ne autentični doživljaj. Upravo tu počiva mogućnost njegovog potpunog osporavanja. Zbrka u organizaciji jezika je poprimila takve razmere da se komunikacija koju vlast nameće razotkriva kao laž i prevara. Zametak kibernetičke vlasti uzalud nastoji da jezik potčini mašinama kojima raspolaže, kako bi od informacije napravio jedini oblik komunikacije. Otpori se javljaju čak i na tom polju, tako da bismo elektronsku muziku s pravom mogli smatrati pokušajem (nesumnjivo dvosmislenim i ograničenog obima) da se odnos dominacije ukine i mašine iskoriste na dobrobit jezika. Opozicioni front je zapravo mnogo širi i daleko radikalniji. On se protivi svakoj jednosmernoj „komunikaciji“, bilo u klasičnoj formi umetnosti, bilo u modernoj formi informatike. On se zalaže za uspostavljanje komunikacije koja

² Kod Kerola, nešto drugačije, u smislu, koja od reči treba da bude gazda: „Problem je jedino u tome – upleo se Jajčić Ovalčić – koja od njih treba da postane gospodar. Eto toliko!“ (Luis Kerol, *Alisa u svetu s one strane ogledala*, str. 99.) U originalu: „The question is’, said Alice, ‘whether you can make words mean so many different things.’ The question is’, said Humpty Dumpty, ‘which is to be master – that’s all.’“ Debor i Vanegem, autori teksta, verovatno su se držali samo francuskog prevoda: „... de savoir qui sera le maître, un point c’est tout (znati ko će biti gazda, to je sve)“. (AG)

obredi (kao i policija) postoje samo zato da bi osigurali takvo ponašanje (videti Markuze, *Sovjetski marksizam*).¹⁰

Slabljenje radikalne misli je u znatnoj meri uvećalo moć reči kojima se služi vlast. „Vlast ne stvara ništa, ona preuzima“ (upor. SI br. 8, *All the King’s Men*). Reči koje je skovala revolucionarna kritika slične su partizanskom oružju ostavljenom na bojnopolju – one prelaze u ruke kontrarevolucionara i kao ratni zarobljenici bivaju primorane na prisilni rad. Naši prvi protivnici su ti koji praktikuju lažnu kritiku, njeni patentirani zastupnici. Razlaz između teorije i prakse obezbedio je podlogu za ovo preuzimanje, za okoštavanje revolucionarne teorije u ideologiju, koja je stvarne i praktične zahteve (čije prve znake realizacije već možemo uočiti u aktuelnom društvu) preobratala u sisteme ideja, u zahteve uma. Izvršiocu tog zadatka su ideolozi svih fela, psi čuvari vladajućeg spektakla. Najsubverzivniji koncepti lišavaju se svog sadržaja i tako ispražnjeni vraćaju u cirkulaciju da bi poslužili održavanju otuđenja: to je dadaizam okrenut naglavačke. Oni postaju reklamni slogani (videti novi prospekt „Mediterskog kluba“). Pojmovi radikalne kritike doživeli su istu sudbinu kao i proletarijat: lišili su ih istorije, odsekli im korene i pretvorili ih u dobar materijal za misleće mašine vlasti.

Naš projekat oslobođenja reči može se u istorijskom pogledu uporediti s poduhvatom enciklopedista. Jeziku „rascepa“, za koji se zalagalo *Aufklärung* (prosvetiteljstvo) (ako ostanemo pri hegelovskim ilustracijama), nedostajao je uvid u istorijsku dimenziju; on je zaista bio kritika oronulog feudalnog sveta, ali nije imao nikakvu predstavu o tome šta će iz njega proisteći: nijedan enciklopedista nije bio republikanac. Taj jezik je više govorio o unutrašnjem rascepu do kojeg je došlo među buržoaskim misliocima; naš jezik, međutim, pre svega cilja na prak-

¹⁰ Herbert Marcuse, *Die Gesellschaftslehre des sowjetischen Marxismus* (Društvena nauka sovjetskog marksizma), 1964. Prevedeno kao H. Marcuse, *Sovjetski marksizam*, Globus, Zagreb, 1983.

kratije, ljudima više nije ni potrebno da se sporazumevaju: oni pre svega treba da unutar informativne komunikacione mreže, na koju je svedeno celo društvo, preuzmu ulogu *primalaca* naredbi koje treba izvršiti.

Uslov postojanja takvog jezika je birokratija; njegov nastanak je deo birokratizacije društva. Boljševički poredak, proistekao iz neuspeha sovjetske revolucije, nametnuo je upotrebu izvesnog broja manje ili više magijskih i bezličnih izraza, primerenih vladajućoj birokratiji. „Politbiro“, „Kominternu“, „Agitprop“ – tajanstvena imena ništa manje tajanstvenih specijalizovanih institucija, koje lebde u maglovitim sferama državne vlasti (ili partijskog rukovodstva), bez ikakvog dodira s masama, osim kada treba ojačati postojeću vlast. Jezik, kolonizovan birokratijom, svodi se na niz rigidnih formulacija, lišenih nijansi, u kojima za istim imenicama uvek slede uvek isti pridevi i prilozici; oni se ravnaju prema imenici, gde god se ona pojavi i automatski uskaču na predviđeno mesto. To slepo „postrojavanje“ reči odslikava dublju militarizaciju celog društva, njegovu podelu na dve glavne kategorije: na kastu rukovodilaca i veliku masu izvršilaca. Ali, od tih istih reči se očekuje da obave i druge funkcije; one su prožete magijskom moći koja je u stanju da opravda nepodnošljivu stvarnost, da je preoblikuje i predstavi kao jedino moguću. Tako neprijatelj više nije „trockista“, već „hitlero-trockista“; više se ne govori o marksizmu, već o „marksizmu-lenjinizmu“, a opozicija „sovjetskom režimu“ automatski postaje „reakcionarna“. Rigidnost kojom se sakralizuju ove obredne formule ima za cilj da očuva čistoću same „supstance“ pred činjenicama koje je očigledno poriču. Prema tome, važan je samo jezik gospodara je, dok stvarnost ne znači ništa ili je, u najboljem slučaju, samo ljuštura tog jezika. Od ljudi se očekuje da se u svom delovanju, u svojim mislima i osećanjima ponašaju kao da je država oličenje cilja, pravde i slobode koje proklamuje ideologija;

će ukinuti svaku odvojenu vlast. Tamo gde postoji komunikacija, nema države.

Vlast živi od krađe. Ona ništa ne stvara, ona preuzima. Kada bi ona određivala značenje reči, više ne bi bilo poezije, već samo korisnih „informacija“. Opozicija ne bi mogla da se izrazi kroz jezik, svaki vid otpora bio bi neverbalan, čisto letristički. Šta je drugo poezija, ako ne revolucionarni trenutak samog jezika, koji se kao takav ne može razdvojiti od revolucionarnih trenutaka istorije i od istorije ličnog života?

Čelični stisak kojim vlast drži jezik može se uporediti sa onim kojim drži i totalitet. Samo jezik lišen svakog neposrednog dodira s totalitetom može poslužiti kao osnova za informacije. Informacija je poezija vlasti, antipoezija zakona i poretka, posredovano krivotvorenje postojećeg. I obratno, poeziju bi trebalo shvatiti kao neposrednu komunikaciju unutar stvarnosti i njenu stvarnu promenu. Ona nije ništa drugo do oslobođeni jezik, koji je povratio svoje bogatstvo. Pošto je raskrstio s rigidnim značenjima, prigrlio je reči, muziku, krike, gestove, slikarstvo, matematiku, činjenice. Poezija, dakle, zavisi od bogatstva života i od mogućnosti njegove *promene* na datom nivou društveno-ekonomskih odnosa. Nepotrebno je naglašavati da je odnos između poezije i njene materijalne baze interaktivan i da se ne svodi na jednosmernu subordinaciju.

Ponovno otkrivanje poezije može se odvijati uporedno s ponovnim izmišljanjem revolucije, o čemu svedoče neke faze meksičke, kubanske i kongoanske revolucije. Ali, nezavisno od revolucionarnih perioda u kojima se mase preobražavaju u pesnike na delu, reklo bi se da su manje grupe koje se upuštaju u poetske avanture jedina mesta gde se može otkriti totalitet revolucije, kao još neostvorena, ali bliska mogućnost, slično senci neke odsutne osobe. Zato je ono što ovde nazivamo poetskom avanturom uvek hirovito i opasno, u svakom slučaju, *nikad izvesno* (štaviše, to je skup ponašanja koja su u datoj epohi *sko-*

ro *neostvariva*). Jedino što sa sigurnošću možemo reći jeste da lažna, zvanično priznata i dopuštena poezija ne predstavlja poetsku avanturu ove epohe. Ako je nadrealizam, u vreme kada je napadao represivni poredak kulture i svakodnevice, prikladno definisao svoj arsenal oružja kao „poeziju, po potrebi lišenu pesama“, situacionističkoj internacionali je danas potrebna poezija koja će *morati* da bude lišena pesama. Sve što smo rekli o poeziji nipošto ne važi za retardirane reakcionare koji se bave nekakvom neoversifikacijom, makar u okviru nekih novijih modernističkih formalizama. Minimalni zahtevi programa za ostvarenje poezije podrazumevaju istovremeno i nerazlučivo stvaranje događaja i njihovog jezika.

Svi zatvoreni jezici – neformalnih grupa mladih; današnje avangarde, koja nastoji da ga razvije za internu upotrebu, u periodu potrage i vlastitog definisanja; jezici prethodnih epoha, prenošeni u obliku objektivne poetske produkcije, kao „trobar clus“ ili „dolce stil nuovo“³ – nastojali su da, s manje ili više uspeha, ostvare neposrednu, transparentnu komunikaciju, uzajamno prepoznavanje i saglasnost. Ali, slični pokušaji su ostali ograničeni na manje, uglavnom izolovane grupe. Događaji koje su one mogle da stvore, svetkovine koje su priređivale za svoju dušu, morale su po prirodi stvari ostati svedene na veoma uske okvire. Jedan od zadataka revolucije biće udruživanje takvih sovjeta ili *saveta za komunikaciju*, kako bi se svugde ostvarila neposredna komunikacija, koja neće imati potrebe za protivničkom komunikacionom mrežom (to jest, za jezikom vlasti) i tako biti u stanju da svet preobražava po svojoj želji.

Nije reč o tome da se poezija stavi u službu revolucije, već da se revolucija stavi u službu poezije. Jedino tako revolucija neće izdati sopstveni projekat. Nećemo ponoviti grešku nadrealista stavljajući se u službu revolucije u času kada ove više

³ *Trobar clus*: trubadurske pesme; *dolce stil nuovo*: italijanska poetska škola iz XIII veka. (Prim. MM)

ništavnosti poetskog čina, u veštinu prikazivanja ispraznosti svakidašnje slobode. Krajnji domet te veštine da se „sve kaže“, lišene slobode da se nešto učini, sveo se na praznu stranicu... Moderna poezija (ekperimentalna, permutativna, spacionistička, nadrealistička ili neodadaistička), predstavlja antitezu poezije, umetnički projekat koji je vlast uzela pod svoje. Moderna poezija ukida poeziju, ne realizujući je; ona živi od permanente samodestrukcije. „Čemu spasavati jezik“, potišteno priznaje Maks Benze (Max Bense)⁹, „kada više ionako nema šta da se kaže?“ Priznanje jednog specijaliste! Papagajsko trućanje ili zanemelost, to su jedine alternative za stručnjake u permutovanju. Moderna misao i moderna umetnost, za koje garantuje vlast i koje su njeni garanti, kreću se u onoj sferi koju je Hegel nazivao „jezikom laskanja“. Obe doprinose veličanju vlasti i njenih proizvoda, usavršavajući i banalizujući opšte postvarenje. Tvrdeći da se „realnost svodi na jezik“ ili da se „jezik može razmatrati sam po sebi i za sebe“, specijalisti za jezik dolaze do koncepta „jezika-objekta“ i „reči-stvari“ i oduševljavaju se veličanjem sopstvenog postvarenja. Stvar postaje dominantni model, a roba se iznova ostvaruje i pronalazi svoje pesnike. Teorija države, ekonomije, prava, filozofije, umetnosti, sve je sada prožeto istim apologetskim duhom.

Gde god je izdvojena moć zamenila autonomno delovanje masa, to jest, gde god je birokratija dala sebi za pravo da usmerava sve aspekte društvenog života, ona se obrušava na jezik i njegovu poeziju svodi na vulgarnu prozu kojom se obraća samoj sebi. Ona prisvaja jezik za svoje potrebe, kao i sve ostalo i nameće ga masama. Jezik tako biva primoran da prenosi njene poruke i misli i tako postaje materijalna osnova njene ideologije. Birokratija potiskuje u drugi plan činjenicu da bi jezik prevashodno morao biti sredstvo komunikacije među ljudima. Pošto se cela komunikacija obavlja posredstvom biro-

⁹ Max Bense (1910–1990), nemački filozof i semiotičar.

de i da se „alhemija reči zameni pravom hemijom“ (Breton).⁷ *Neduznost* reči je do tada svesno odbacivana, a jezik opisivan kao „najgora od svih konvencija“, koju treba uništiti, demistifikovati i osloboditi. Savremenici dade nije promakla njena želja da uništi sve („rušilački poduhvat“, zabrinuto je primetio Žid)⁸, kao i opasnost koju je predstavljala za vladajuća značenja. Posle dade, postalo je nemoguće verovati da je neka reč zauvek vezana za neku ideju. Dada je realizovala sve mogućnosti govora i za sva vremena stavila tačku na priču o umetnosti kao specijalizovanoj delatnosti. Ona je najzad postavila pitanje ostvarenja umetnosti. Nadrealizam je značajan samo kada ga posmatramo kao nastavak tog pokušaja; u literarnom pogledu, on je bio *reakcionaran*. Ali, realizacija umetnosti, realizacija poezije (u situacionističkom smislu), podrazumeva da se umetnik ne može ostvariti kroz neko „delo“, već da se može *ostvariti* – i ništa više od toga. De Sadov slogan „reči sve“, već je podrazumevao ukidanje izdvojene oblasti literature (u kojoj se može reći samo ono što je literarno). Ipak, to ukidanje, za koje su se, posle Remboa i Lotreamona, svesno zalagali dadaisti, nije značilo i *prevazilaženje*. Nema prevazilaženja bez realizacije, pa se tako ni umetnost ne može prevazići, ako se ne realizuje. U stvari, nije došlo čak ni do njenog ukidanja, jer je posle Džojisa, Dišana i dadaizma, nova spektakularna literatura samo nastavila da buja. Naime, „sve se može reći“ ne znači ništa, ako nema slobode da se sve i učini. Dada je imala priliku da se ostvari u ustanku Spartakovaca, u revolucionarnom pokretu nemačkog proletarijata. Neuspeh tog ustanka nužno je značio i njen poraz. U potonjim umetničkim pokretima (kojima se priključila većina njenih aktera), ona se pretvorila u literarno iskazivanje

⁷ André Breton, „Les mots sans rides“ (Reči bez bora), prvi put objavljeno u *Littérature* n. s. 7, 1922; zatim, André Breton, *Les Pas perdus* (zbirka *Izguljeni koraci*), 1924, Gallimard, 1990, str. 131.

⁸ André Gide, „Dada“, *Nouvelle Revue Française (La NRF)*, 1920, 477–481.

nema. Vezujući se za uspomenu na delimično izvedenu i brzo dokrajčenu revoluciju, nadrealizam se ubrzo izmetnuo u reformizam vladajućeg spektakla, kritiku nekih njegovih formi, koja se razvijala u okviru vladajuće organizacije samog spektakla. Nadrealisti su izgleda prevideli činjenicu da svako interno poboljšanje i modernizaciju spektakla, vlast prevodi na sopstveni kodirani jezik, za koji jedino ona poseduje šifru.

Svaka revolucija se rađa kroz poeziju i isprva se stvara s poetskom žestinom. To je fenomen koji su prevideli i nastavljaju da previđaju teoretičari revolucije (on se i ne može razumeti ako ostajemo pri starom shvatanju revolucije ili poezije), ali njega veoma dobro oseća većina kontrarevolucionara. Poezija im zadaje strah; kad god se pojavi, oni nastoje da je se otarase svim mogućim egzorcizmima, od autodafea, do bavljenja pûkim stilom. Prava poezija, koja „pred sobom ima svo vreme ovog sveta“, nastoji da celinu tog sveta i celu budućnost preuredi u skladu sa svojim potrebama. Dok traje, ona ne zna za bilo kakve kompromise i ponovo vraća u igru neizmirene istorijske račune. Furije i Pančo Vilja, Lotreamon i *dinamiterosi* iz Asturije (čiji potomci danas smišljaju nove forme štrajka), mornari iz Kronštata ili Kila, kao i svi oni koji se širom sveta, s nama ili bez nas, pripremaju za pokretanje dugotrajne revolucije, istovremeno su i vesnici nove poezije.

Poezija sve više i sve jasnije postaje prazno mesto, antimaterija potrošačkog društva, pošto sama nije potrošačka materija (u skladu s modernom definicijom potrošačkog predmeta, koji ima odgovarajuću vrednost za pasivnu masu izolovanih potrošača). Poezija ništa ne znači kada je citiramo, ona se mora *divertirati* (détournement; skretanje, diverzija) kako bi ponovo bila vraćena u igru. Izučavanje stare poezije nije ništa drugo do univerzitetska disciplina koja dobro odslikava funkciju univerzitetskih institucija. Istorija poezije time postaje samo bekstvo od poezije istorije – pri čemu ne mislimo na spekta-

kularnu istoriju vladalaca, već na istoriju svakodnevnog života i njeno moguće proširenje na istoriju i ostvarenje svakog pojedinačnog života.

Ne smemo ostaviti neraščišćenom ulogu „konzervatora“ stare poezije, koji rade na njenom širenju isto kao što država, iz sasvim drugih razloga, radi na iskorenjivanju nepismenosti. Ti ljudi su samo posebna vrsta muzejskih konzervatora. Normalno je da se širom sveta čuva ogromna količina poezije, ali nigde ne postoje mesta, prilike i ljudi koji bi je oživali, preneli drugima i iskoristili je. Priznajemo da bi se to moglo izvesti jedino *divertiranjem*, pošto je razumevanje drevne poezije otežano, bilo usled gubitka starih ili sticanja novih saznanja, bilo što se prilikom svakog njenog ponovnog otkrivanja ona smešta u kontekst događaja koji joj pridaju sasvim novo značenje. U svakom slučaju, tamo gde je poezija moguća, ne bi se trebalo baviti restauracijom starih poetskih promašaja (pošto su ti ostaci poetske istorije okrenuti naglavačke, pretvoreni u uspehe i pesničke spomenike). Takva situacija, sasvim prirodno, zahteva komunikaciju i priliku da trijumfuje *sopstvenom poezijom*.

Dok poetska arheologija na gramofonskim pločama objavljuje izbor iz stare poezije, koju će za novu vrstu nepismenih slušalaca, proizvoda modernog spektakla, recitovati specijalisti, informatičari su se poduhvatili zadatka da nas liše svih „prekomernosti“ slobode, kako bi se ubuduće *prenosila samo naređenja*. Teoretičari automatizacije otvoreno nastoje da proizvedu automatsko mišljenje, fiksiranjem ili eliminisanjem svih promenljivih veličina u životu i jeziku. Pri tom neprestano zapadaju u neprilike! Mašine za prevođenje, na primer, koje omogućavaju planetarnu standardizaciju informacija, kao i informatičku reviziju prethodnih kultura, postaju žrtve vlastitog programiranja, koje nije u stanju da izađe na kraj s novim značenjem neke reči ili s njenom starom dijalektičkom ambivalentnošću. Zato vitalnost jezika – koja prati svaki napredak na

narna teorija se ne može razvijati ako iznova ne definiše glavne pojmove na kojima je utemeljena. „Ideje se usavršavaju“, rekao je Lotreamon. „Tome doprinosi smisao reči. Plagijat je nužan. Napredak ga nameće. On se pribija uz piščevu rečenicu, služi se njegovim izrazima, briše pogrešnu ideju i zamenjuje je ispravnom.“ Da bi se sačuvala Marksova misao, uvek je treba preispitivati, ispravljati i iznova formulisati, imajući u vidu ceo vek intenziviranog otuđenja, kao i mogućnost njegove negacije. Oni koji i dalje slede taj istorijski put trebalo bi da „skrenu“ (izvrše diverziju) Marksa, a ne da ga glupavo citiraju, kao što to čine bezbrojni rekuperatori. S druge strane, u našim rukama misao vlastodržaca preobraziće se u oružje protiv nje same. Od svog dolaska na vlast, pobednička buržoazija je sanjala o univerzalnom jeziku, koji kibernetičari danas nastoje da stvore elektronskim putem. Dekart je sanjao o jeziku (preteči novogovora) u kojem će misli slediti jedna drugu kao brojevi, s matematičkom strogošću: bio je to san o „univerzalnoj matematici“, o većitom važenju buržoaskih kategorija. Enciklopedisti, koji su (pod feudalnom vlašću) sanjali o „tako strogim definicijama da ih nijedna tiranija neće tolerisati“, utirali su put nekoj večnoj, budućoj vlasti, koja je trebalo da bude krajnji cilj ovog sveta i istorije.

Nepokornost reči je u svojoj eksperimentalnoj fazi, od Remboa do nadrealista, pokazala da je teorijska kritika vlasti neraskidivo povezana s praksom koja tu vlast ruši; žalosnu potvrdu toga vidimo u činjenici da je vlast preuzela celu modernu umetnost i pretvorila je u represivnu kategoriju vladajućeg spektakla. „Sve što ne ubija vlast, biva ubijeno od vlasti.“ Dadaisti su prvi iskazali svoje nepoverenje u reči, koje se ne može razlučiti od želje za „promenom života“. Po ugledu na de Sada, oni su afirmisali pravo *da se sve kaže*, da se reči oslobo-

divala. *Jezik je prebivalište vlasti*, utočište njenog policijskog nasilja. Svaki dijalog s vlašću je nasilje, pretrpljeno ili svesno izazvano. Kada vlast ekonomiče s primenom sile, ona poverava jeziku brigu o očuvanju represivnog poretka. Ta njihova saradnja je zapravo najprirodniji izraz svake vlasti.

Od reči do ideja je samo jedan korak, koji uvek preduzima ju vlast i njeni teoretičari. Sve teorije jezika, od debilnog misticizma bića, do vrhunske (represivne) racionalnosti kibernetičkih mašina, pripadaju jednom istom svetu: diskursu vlasti, koja se smatra jedinim mogućim referentnim okvirom i univerzalnim posrednikom. Kao što je hrišćanski bog bio nužni posrednik između dve duše ili između duše i sebstva, tako je i diskurs vlasti smešten u središte svake komunikacije i postaje nužni interni posrednik. On tako uspeva da ovlada opozicionim pokretima, navodeći ih na sopstveni teren, infiltrirajući se u njih i gušeći ih iznutra. Kritika vladajućeg jezika, njegova *diverzija* (détournement), postaće svakodnevna praksa nove revolucionarne teorije.

Pošto svako novo tumačenje *vlast* naziva *pogrešnim*, situacionisti će se dati legitimitet tim pogrešnim tumačenjima i ukazati na obmanu koja se krije značenju reči koje servira i za koje jemči vlast. Pošto je rečnik čuvar *postojećeg* značenja, stavili smo sebi u zadatak da ga sistematski uništimo. *Zamena* rečnika, tog gospodara značenja (i misli) svakog nasledenog i pripitomljenog jezika, pronaći će odgovarajući izraz u revolucionarnoj infiltraciji jezika, u *diverziji*, kakvu je često praktikovao Marks, sistematizovao Lotreamon, a koju situacionisti čine dostupnom svakome.

Diverzija, koju je Lotreamon nazivao plagiranjem, potvrđuje tezu, davno afirmisanu u modernoj umetnosti, o nepokornosti reči, o nemoći vlasti da *potpuno preuzme* stvorena značenja i da jednom za svagda fiksira ona postojeća; ukratko, da je neki „novogovor“ objektivno nemoguć. Nova revolucio-

teoretskom planu („Ideje se menjaju, a s njima i značenje reči“) – biva prognana iz mehaničkog polja zvaničnih informacija. Ali to istovremeno znači da se slobodna misao može organizovati u tajnosti, kako bi se zaštitila od informatičkih policijskih tehnologija. Isto važi i za potragu za jednoznačnim signalima i trenutnu binarnu klasifikaciju, koja je očigledno povezana sa strukturom postojeće vlasti. Čak i u svojim najsumanutijim formulacijama, teoretičari informacija su samo nezgrapni vesnici patenata za budućnost, za koje su se opredelili, istih onih koje oblikuju i dominantne sile sadašnjeg društva: patenata za jačanje kibernetičke države. Oni su vazali gospodara tehnokratskog feudalizma, koji se upravo uspostavlja. U njihovim lakrdijama nema ničeg naivnog; oni su dvorske lude.

Izbor između informatike i poezije nema nikakve veze s poezijom prošlih vremena, isto kao što se nijedna varijanta klasičnog revolucionarnog pokreta ne može smatrati realnom alternativom vladajućoj organizaciji života. Takvo razmišljanje navodi nas da objavimo potpuno ukidanje poezije u njenim starim formama (u kojima se proizvodila i konzumirala) i najavimo njen povratak u neočekivanim i operativnim formama. Od naše epohe se više ne očekuje da *piše poetske zadatke*, već da počne da ih izvršava.

SI br. 8, 1963.

L'Algérie et l'écriture.

« L'écriture est précisément ce compromis entre une liberté et un souvenir, elle est cette liberté souvenante qui n'est liberté que dans le geste du choix, mais déjà plus dans sa durée. Je puis sans doute aujourd'hui me choisir telle ou telle écriture, et dans ce geste affirmer ma liberté, prétendre à une fraîcheur ou à une tradition ; je ne puis déjà plus la développer dans une durée sans devenir peu à peu prisonnier des mots d'autrui et même de mes propres mots. »

Roland Barthes. *Le degré zéro de l'écriture*.

30

Ilustracija i citat sa str. 30, SI br. 8
(druga strana teksta „All the King's Men“)

Alžir i pismo

„Pisanje je upravo taj kompromis između slobode i sećanja, to je ona sloboda koja se seća i koja je to samo u činu izbora, ali ne toliko i tokom trajanja. Istina, danas mogu izabrati ovaj ili onaj način pisanja, i tako potvrdivši svoju slobodu, težiti svežini ili nekoj tradiciji; ali to je nemoguće razvijati tokom trajanja, a da postepeno ne postanem zatočenik nečijih reči ili čak vlastitih.“

Rolan Bart, *Nulti stepen pisma* (Roland Barthes, *Le Degré zéro de l'écriture*, Éditions du Seuil, 1953, str. 13). Naslov iznad citata potiče od redakcije SI, a na fotografiji se vidi automobil išaran parolama FLN (Front de Libération Nationale), koji prolazi pored kamiona s francuskim trupama.

Zarobljene reči

Predgovor za situacionistički rečnik

Sva opšta mesta, onim što skrivaju, rade u korist vladajuće organizacije života. Jedno od takvih opštih mesta jeste i tvrdnja da jezik nije dijalektičan, čime se želi reći da bi trebalo odbaciti primenu svake dijalektike. A nema ničega što je dijalektici podložnije od jezika, kao žive tvorevine. Zato je celokupna kritika starog sveta bila izložena na jeziku tog sveta, ali je, budući uperena protiv njega, bila izložena na *drugacijem* jeziku. Svaka revolucionarna teorija je morala da izmisli sopstvene reči, da uništi dominantno značenje drugih reči, unoseći u „svet značenja“ izmene koje odgovaraju novonastajućoj stvarnosti, koju je trebalo očistiti od nagomilane truleži. Isti razlozi koji naše protivnike (gospodare Rečnika) sprečavaju da jednom zauvek zacementiraju jezik, nama danas dopuštaju da iznesemo drugačije stavove, koji će negirati njegovo postojeće značenje. Unapred smo svesni da nam ti razlozi ne daju pravo da pretendujemo na neku konačnu istinu. Definicije uvek ostaju otvorene i nikada nisu konačne; naše imaju istorijsku vrednost, važe za dati period i vezane su za određenu istorijsku praksu.

Nemoguće je otarasiti se jednog sveta, a da se ne odbaci jezik koji ga skriva i štiti, i ne ogoli njegova prava priroda. Kao što je vlast u isti mah neprekidna laž i „društvena istina“, jezik je njena permanentna garancija, a Rečnik univerzalna referenca. Svaka revolucionarna praksa je imala potrebu za stvaranjem novog semantičkog polja i afirmacijom nove istine; od enciklopedista, do kritike kojoj su poljski intelektualci 1956. podvrgli staljinistički „drveni jezik“, ta potreba se uvek iznova potvr-

„Svi kraljevi ljudi“: odgovor kritičarima

PARIS, 1966

« Peut-on dissimuler qu'il n'y avait un projet conçu, une société formée pour soutenir le matérialisme, pour détruire la religion, pour inspirer l'indépendance et nourrir la corruption des mœurs? »

Réquisitoire du Procureur Général du Parlement de Paris, Omer Joly de Fleury, contre l'Encyclopédie (1759).

Jedna od fotografija iz članka. Mustafa Kajati, s naočarima, gore desno; Alis Beker-Ho, u mornarskoj majci; Debor, prvi s leva, u beloj košulji, itd. U potpisu, reči glavnog tužioca pariskog parlamenta, Omera Žolija de Flerija, u istupu protiv projekta *Enciklopedije*: „Možemo li prikriti činjenicu da je pokrenut projekat, da je osnovano udruženje koje zagovara materijalizam, koje želi da uništi religiju, koje podstiče nezavisnost i pothranjuje kvarenje morala?“ (str. 52, IS br. 10, mart 1966)

Prolog

Odlomak iz teksta (pregleda zbivanja) „Les mois les plus longs (Najduži meseci)“, *Internationale situationniste* br. 9, avgust 1964:

Posle objavljivanja teksta „All the King's Men“, u engleskom časopisu *Tamesis* (mart 1964), u prevodu Dejvida Arnota (David Arnott), dvojica profesora sa Univerziteta u Redingu izneli su u istom broju svoje komentare o njemu, na jasno različitim nivoima nerazumevanja.

„... ti ljudi, koji u nekim svojim ispoljavanjima, izgledaju više kao anarhisti iz devetnaestog veka. Mislim da ih ima oko sedamdeset i da su se raširili u preko trideset zemalja. Troje članova je već bilo isključeno, zbog devijacija u stavovima ili iz drugih razloga... I to bi, sa određenog stanovišta, moglo biti ono najoriginalnije, naime, da se revolucija mora izvesti mimo vlasti (ne samo vlasti jezičkih autoriteta i eksperata već i bez autoriteta vlade – dakle, praktično bez bilo kakve političke organizacije). Na osnovu toga se može reći da je taj pamflet osmišljen na potpuno anarhistički način.“ — Profesor Lukas (Lucas)

„Ali, fraza *ono što je dopušteno* podrazumeva da postoji neko ko dopušta, a autor očigledno želi da odbaci čak i taj centar vlasti. I to je razlog zašto je autor anarhističan, na način koji, koliko je meni poznato, nije odavno bio

formulisan... Da li taj gospodin pokušava da teleskopski sažme marksističko viđenje društvene revolucije, tako što svesno uvodi narednu fazu u sadašnjost, tako što pokušava da poeziju opet učini korisnom, recimo, iz perspektive dvadeset prvog veka? Rekao bih da je tako... Članak razvija ceo niz argumenata, ali samo na površan način. To je, u isto vreme, manifest i primer onoga što manifest nastoji da postigne. On se mora prihvatiti ili u vlastitim okvirima ili nikako.“ — Profesor Bolton

ZAROBLJENE REČI

Prolog

„Dragi g. Debor,

S velikim zanimanjem pročitao sam članak Mustafe Kajatija, 'Zarobljene reči', iz *Situacionističke internacionale* br. 10, i veoma sam zadovoljan njegovim objašnjenjem dade, pošto sam bio jedan od osnivača *Kluba Dada* u Berlinu... U svakom slučaju, Kajatijev članak iznosi stanovište koje je odavno trebalo formulisati, a naročito danas, sa svim tim besmislicama koje se objavljuju povodom pedesete 'godišnjice dade'... Uradio sam prevod članka na nemački, a poslao bih ga prijatelju iz časopisa za progresivnu umetnost *A-Z*, koji živi u Kolumbiji, kao i nekolicini prijatelja iz Nemačke.“

Raul Hausman (Raoul Hausmann, 1886–1971),
iz pisma Gija Deboru, od 17. IV 1966.

„Hausman mi je upravo pisao kako snažno odobrava tvoj članak iz SI br. 10. Preveo je tekst na nemački, da bi ga poslao nekom južnoameričkom časopisu. Zamoliću ga za jednu kopiju za nas. Prilično je uzbudljivo imati Hausmana za prevodioca.“

Gi Debor, iz pisma Kajatiju, od 19. IV 1966.

nikada nisu bile shvaćene. Ali, nema ničeg pogrešnijeg, radikalnije stranog suštinskom smislu našeg teksta od eklektičkog zaključka kako makar imamo „slobodu da uzmemo delove koje nas zanimaju i ostavimo ostalo“.

Kao što smo pisali u jednom od prethodnih brojeva časopisa *Situacionistička internacionala*, „tehničari jezika nikada neće razumeti ništa osim jezika *tehnike* (...) komunikacija se oduvek mogla naći samo u zajedničkim akcijama.“⁶ Ta debata pati od još jedne slabosti svojstvene raspravama između specijalista: iznose se različite pozicije, ali suprotnosti se nikada ne izvode do kraja; one se učtivo zamagljuju; sve ide ka nekom neutralnom zaključku. Pravo razumevanje ne zanima nikog, zato što od njega tu nema nikakve koristi. Na put ka razumevanju našeg teksta ukazao je, međutim, jedan od sagovornika, koji je primetio: „To je, u isto vreme, manifest i primer onoga što manifest nastoji da postigne. On se mora prihvatiti ili u vlastitim okvirima ili nikako.“

Izvedimo zaključak o ovoj stvari: pretpostavlja se da neke teškoće u debati o ovom tekstu potiču od prevoda Dejva Arnota. Verujem da je prevod dobar. Moram priznati da se i na francuskom ovaj tekst uglavnom smatra opskurnim. Mislim da je razlog tome neuobičajen stepen jasnoće koji uspeva da postigne. Neko ko ne može da, na metodološkom planu, shvati i podrži prividnu nelogičnost moje prethodne propozicije, sigurno ne može da shvati ni situacionističku teoriju. Niti, što je još ozbiljnije, da radi na preobražaju postojećih uslova našeg života.

Gi Debor, za časopis *Tamesis*,
jun ili juli 1964 (tekst je ostao neobjavljen).

⁶ „Communication prioritaire“, *Internationale situationniste* n° 7, april 1962. Videti prevod, „Prioritetna komunikacija“, <http://anarhija-blok45.net> ili <http://anarhisticka-biblioteka.net/library/situacionisticka-internacionala-prioritetna-komunikacija>.

Neka razjašnjenja u vezi s tekstem „Svi kraljevi ljudi“

Diskusija koja je usledila u martovskom broju časopisa *Tamesis* (London, 1964), o stavovima situacionističkog pokreta iz teksta „Svi kraljevi ljudi“, bila je donekle konfuzna; ne može se reći da je dovela do nečeg značajnog, bilo u pogledu pozitivnog razumevanja tih teza ili njihovog eventualnog odbacivanja.

Nema sumnje da je, pre prvih reakcija na ono što remeti miran san jedne epohe, stav koji prevladuje među intelektualcima, kao najlakši i najrašireniji, ćutanje, koje se obično pravda činjenicom da oni zapravo i nisu čuli za ta pitanja, jer još nisu postala javna. U svakom slučaju, moramo uvažiti dobru volju onih koji su se uopšte potrudili da u ovom trenutku komentarišu ili kritikuju naše stavove, i koji su tako istovremeno preuzeli rizik pogrešnog tumačenja. Ali, na glavne razloge za te greške treba i ukazati.

Mogle bi se ispraviti razne nepreciznosti iz rasprave objavljene u *Tamesisu*, uprkos vrlo istančanim razmatranjima određenih detalja: kao što je, na primer, potraga za preciznim značenjem lika Hamptija Dampcija. Ja sam jedan od autora tog teksta (drugi je Raul Vanegem). Mislim da mogu reći da nismo nastojali da Hamptiju Dampciju pridamo neko specifično simboličko značenje. Pošto smo citirali prosvetljujuću frazu Luisa Kerola o *gazdama* jezika⁴, ceo članak smo stavili ispod stihova pesme, koja je već poslužila kao naslov za film Roberta Rosena (Robert Rossen, *All the King's Men*, 1949), u Francuskoj preveden kao *Les Fous*

⁴ „All the King's Men“, drugi pasus.

du roi (Sve dvorske lude). Pošto smo u isto vreme ukazali na budalaštine nekih „informatičkih“ teoretičara, kao poseban aspekt njihovih funkcija zabavljača i savetnika u službi moći, nismo smatrali da je neophodno tražiti neke suptilnije korelacije.

Da bismo ostali u srcu ovde razmatranog problema – jezika i komunikacije – bolje je ograničiti se na najopštije pitanje: zašto nisu bili u stanju da pročitaju naš tekst? Mislim da ta nemoć izvire iz sklonosti da se na specijalistički način pristupi tekstu koji odbacuje upravo takav, specijalistički pristup.

Iz te specijalizacije, koja svojim misaonim metodom i samim ograničenjima svog znanja, savršeno predstavlja učesnike u debati, izvire sve greške u razumevanju detalja. Na primer, ako je nekome paradoksalna ideja da se revoluciju mora „izvesti mimo svake vlasti“, političke ili lingvističke, onda je jasno da on vidi naopako i stvarni svet i stvarnu misao u tom svetu. Slično tome, da bi se u našem tekstu otkrila rešenost za pret hodnim i autoritarnim određivanjem „kojoj vrsta reči i kojoj igri ideja (...) treba dopustiti da postoje“, on se mora gledati u izokrenutom ogledalu neke specijalizacije: u ogledalu jednostrane kulturne edukacije, monopola nad emisijom kulturnih dobara. I opet, slično tome, raspravlja se o modalitetima u kojima zahtevamo da se „opisuje“ autentično iskustvo, iako nikada nismo pridavali nikakav značaj opisivanju života već, naprotiv, samo tome da se on promeni!

Spekulacije o broju situacionista takođe mi izgledaju nebitne. Mislim da situacionista, do sada, još nije bilo sedamdeset, kao što znam i da smo imali mnogo više od tri isključenja. Međutim, izgleda da kvalitativni nivo na kojem su, tokom istorije, male grupe postavljale određena pitanja ne dopušta numeričko poređenje tih grupa s *prividnom* težinom milionskog članstva T. U. C. (Trade Union Congress) ili čak sa hiljadama univerzitetskih profesora iz zapadne Evrope.

Samo se sa isključivo specijalističkog stanovišta ovom tekstu može zameriti kako najpre govori o jeziku, „da bi se onda prilično brzo udaljio od njega“. Zapravo smo do samog kraja o problemu jezika govorili s jedinog stanovišta s kojeg se jezik može shvatiti: sa stanovišta društveno-kulturne celine. Da smo, umesto toga, ostali na pitanju „jezičkog autoriteta“, tek onda bismo se udaljili od stvarnosti našeg predmeta.

Sigurnost koju uliva neka kulturna specijalizacija, koju određena epoha priznaje, izražava društvenu stabilnost koju vladajuće sile nastoje da održe. Društveni izbor u korist takve stabilnosti vrlo lako može pratiti prekomerni, gotovo automatski teoretski izbor u prilog ukupne stabilnosti. Specijalisti su toliko skloni da stabilnost svoje specijalizacije vide kao večnu, da zaboravljaju istoriju, čak i u analizi teksta koji je na najjasniji mogući način smešten u istorijsku perspektivu. Prigovor zbog našeg viđenja poezije Poupa i Drajdena⁵ uopšte ne mari za činjenicu da smo govorili o *modernoj* poeziji (to jest, o iščekavanju same poezije), tako što smo svemu pristupali iz ugla sadašnje epohe i opšte revolucije koju ta epoha nosi u sebi. Prema tome, zaista je neverovatno da se u našem tekstu vidi negacija revolucionarne dinamike unutar samog društva.

Pokušaji da se utvrdi koja je doza stare ideologije (kod SI) dominantna, da li je to marksizam ili anarhizam, potpuno je uzaludan posao, zato što takvo vaganje etiketa govori da se na te prevratničke sisteme iz devetnaestog veka gleda kao na danas usvojene doktrine, konačno zaokružene, kao na autonomne konstrukcije izvan istorije; i koje, treba i to primetiti,

⁵ Koji se u tekstu ne spominju eksplicitno; verovatno odgovor na kritike zbog pasusa u kojima se govori o „staroj poeziji“ i njenim „konzervatorima“ („All the King's Men“, pri kraju teksta, pasusi koji počinju sa „Poezija sve više i sve jasnije postaje prazno mesto, antimaterija potrošačkog društva...“ i „Ne smemo ostaviti neraščišćenom ulogu 'konzervatora' stare poezije...“).